

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ
ІЗ ПІДРОБКОЮ ДОКУМЕНТІВ**

**LEGAL FRAMEWORK FOR THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES
IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY INVOLVING DOCUMENT FORGERY**

Стаття присвячена комплексному дослідженню правових засад розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із піддробкою документів, у контексті трансформації господарського законодавства України та цифровізації економічних процесів. Актуальність теми зумовлена скасуванням Господарського кодексу України, прийняттям Закону «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», а також зростанням частки електронного документообігу, що суттєво змінює характер і способи вчинення кримінальних правопорушень у господарській сфері. У роботі автором визначено коло нормативно-правових актів, що регламентують розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень. Автором аргументується необхідність їх оновлення та гармонізації з огляду на нові умови функціонування економічних суб'єктів. Особлива увага приділяється аналізу норм Кримінального кодексу України, що визначають матеріально-правові передумови притягнення до відповідальності за підробку документів, та норм Кримінального процесуального кодексу України, які регламентують порядок фіксації, огляду та вилучення документів – зокрема цифрових. Встановлено, що сучасні способи підробки документів дедалі частіше мають цифровий характер, що потребує модернізації кримінального процесуального законодавства. Обґрунтовано доцільність внесення змін до статті 237 КПК України з метою врегулювання порядку огляду, фіксації та вилучення документів, що зберігаються в інформаційно-комунікаційних системах, а також запровадження обов'язкового застосування технологій хешування, електронного підпису та участі спеціаліста. Окремий акцент зроблено на проблемі нормативно-правового забезпечення міжвідомчої взаємодії. На основі аналізу повноважень Бюро економічної безпеки України, Національної поліції, НАБУ, ДБР, СБУ та контролюючих органів встановлено відсутність єдиного нормативно-правового механізму координації дій таких суб'єктів. Доведено необхідність розроблення спільного міжвідомчого наказу, який би регламентував порядок обміну аналітичною, фінансовою та доказовою інформацією, стандартизував процедури виявлення й документування правопорушень та забезпечив узгодженість правоохоронної діяльності.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, господарська діяльність, підробка документів, економічна безпека, кримінальне провадження, доказування, правове регулювання, фінансовий моніторинг.

The article is devoted to a comprehensive study of the legal framework for investigating criminal offenses in the sphere of economic activity involving document forgery, examined in the context of the transformation of Ukrainian economic legislation and the digitalization of economic processes. The relevance of the topic is driven by the

repeal of the Commercial Code of Ukraine, the adoption of the Law “On the Specifics of Regulating the Activities of Legal Entities of Certain Organizational and Legal Forms During the Transitional Period and Associations of Legal Entities,” as well as the growing share of electronic document management, which significantly alters the nature and methods of committing criminal offenses in the economic sphere.

The author identifies the body of legal acts governing the investigation of this category of criminal offenses and substantiates the need for their updating and harmonization in view of new conditions of economic activity. Special attention is given to the analysis of the Criminal Code of Ukraine, which defines the substantive grounds for liability for document forgery, and the Criminal Procedure Code of Ukraine, which regulates the procedure for recording, examining, and seizing documents—including digital ones. It is established that modern forms of document forgery increasingly have a digital nature, necessitating modernization of criminal procedural legislation. The feasibility of amending Article 237 of the CPC of Ukraine is substantiated, particularly to regulate the procedure for examination, recording, and seizure of documents stored in information and communication systems, as well as to introduce mandatory use of hashing technologies, electronic signatures, and the involvement of technical specialists.

A separate emphasis is placed on the issue of regulatory support for interagency cooperation. Based on the analysis of the powers of the Bureau of Economic Security of Ukraine, the National Police, NABU, the State Bureau of Investigation, the Security Service of Ukraine, and supervisory authorities, the absence of a unified regulatory mechanism for coordination among these institutions is established. The article substantiates the need to develop a joint interagency order to regulate the procedure for exchanging analytical, financial, and evidentiary information, standardize procedures for detecting and documenting offenses, and ensure coherent law enforcement activities.

Key words: *criminal offenses, economic activity, document forgery, economic security, criminal proceedings, evidence, legal regulation, financial monitoring.*

Постановка проблеми. Скасування Господарського кодексу України та перехід до єдиної системи регулювання господарських правовідносин на основі Цивільного кодексу України та спеціальних законів істотно трансформували правове середовище здійснення підприємницької діяльності. Така реформа усуває багаторічну дуалістичність правового регулювання та спрямована на гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу. Проте цей процес супроводжується появою нових викликів у сфері економічної безпеки та забезпечення належної правової реакції держави на кримінальні правопорушення, зокрема пов’язані з підробкою документів у господарській діяльності.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, коли економічні процеси супроводжуються значними обсягами державних видатків, публічних закупівель, перерозподілом ресурсів і необхідністю забезпечення прозорості фінансових операцій. Використання підроблених документів у таких умовах стає інструментом незаконного заволодіння бюджетними коштами, ухилення від сплати податків, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та прикриття діяльності фіктивних або ризикових суб’єктів господарювання.

Ефективність протидії цим кримінальним правопорушенням значною мірою залежить від належного нормативно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів, зокрема щодо документування фактів підроблення, встановлення осіб, причетних до виготовлення та використання фальсифікованих документів, а також виявлення злочинних механізмів у сфері господарської діяльності. Водночас сучасний правовий ландшафт характеризується динамічністю змін, колізійністю окремих нормативних актів та недостатньою узгодженістю між положеннями кримінального, кримінального процесуального, фінансового та господарського законодавства. Це зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу правових основ розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних із підробкою документів, а також вироблення пропозицій щодо їх удосконалення.

Метою статті є аналіз правових основ розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов’язаних із підробкою документів в умовах переходу до єдиної системи цивільно-правового регулювання; а також розроблення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального, процесуального та спеціального законодавства з метою підвищення ефективності розслідування таких кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання нормативно-правового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності були предметом досліджень таких вітчизняних вчених: І. Р. Пашинської, С. С. Трача, Д. Б. Санакоева, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька. Однак в сучасних умовах трансформації економічних процесів, розширення цифровізації діловодства, зростання кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням підроблених документів, а також функціонування правоохоронної системи в умовах воєнного стану, наявний науковий доробок потребує оновлення та доповнення.

Виклад основного матеріалу. Сучасна структура злочинності в Україні включає в себе значну частину кримінальних правопорушень, що вчиняються у господарській сфері. У загальній структурі економічної злочинності частка господарських кримінальних правопорушень становить 80,5% [1]. На об'єктах господарської діяльності фіксуються кримінальні правопорушення, що передбачені багатьма статтями Кримінального кодексу України. Переважна їх частка вчинена в бюджетній сфері, агропромислового та паливно-енергетичному комплексі, сферах приватизації, банківській та зовнішньоекономічній діяльності, високих технологій та інтелектуальної власності.

Практика свідчить, що підробка документів часто не є самостійним складом кримінального правопорушення, а виступає елементом складних економічних комбінацій, що поєднують декілька протиправних діянь, що ускладнює роботу органів досудового розслідування та потребує міжвідомчої координації.

У цьому контексті постає завдання системного дослідження нормативної бази, яка регулює порядок документування, вилучення, експертного дослідження та оцінки підроблених документів, а також особливостей застосування спеціальних знань під час розслідування таких кримінальних правопорушень. Науковий аналіз цих аспектів дозволяє окреслити проблемні питання правозастосування, виявити прогалини у чинному законодавстві та запропонувати шляхи підвищення ефективності досудового розслідування та запобігання економічним злочинам, що пов'язані з підробкою документів.

Сфера господарської діяльності, так само, як і вся економіка, є край важливою сферою економічної діяльності, їй приділяється особлива роль у здійсненні державної політики. Забезпечення економічної безпеки є важливою складовою державної політики, оскільки стабільність економічної системи, захист фінансових ресурсів, збереження цілісності ринкових відносин та запобігання злочинним посяганням у сфері господарської діяльності прямо впливають на національну безпеку, стійкість інституцій та соціально-економічний розвиток країни.

Так О. В. Тихонова в системі забезпечення економічної безпеки, виділяє декілька складових: фінансова безпека, енергетична, продовольча, аграрна, демографічна та інші види безпеки. Крім того, вчена наголошує, що зазначені складові економічної безпеки тісно пов'язані між собою та доповнюють один одного, можуть виявлятися в дії іншого, при цьому посилюючи або послаблюючи свій вплив [2, с. 13-14].

Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів, базується на комплексі правових норм, що регулюють дії правоохоронних органів у процесі виявлення, розслідування та запобігання таким злочинам. Ці правові основи є важливим елементом системи боротьби з економічними злочинами та забезпечення законності в господарській діяльності.

Нормативно-правове забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів, є багаторівневим і охоплює як загальні норми кримінального та процесуального права, так і спеціальні акти, що регламентують документообіг, фінансово-господарську діяльність, державний контроль і порядок функціонування окремих секторів економіки. З огляду на це, відповідні акти можуть бути класифіковані за такими групами:

– акти, що визначають загальні засади забезпечення економічної безпеки та здійснення підприємницької діяльності (Конституція України) [3];

– міжнародні акти, на підставі яких здійснюється правове регулювання у сфері господарської діяльності (Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року [4]; Міжнародна конвенція щодо боротьби з підробкою грошових знаків від 20 квітня 1929 року [5]; Конвенція про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств від 26 липня 1995 року [6] тощо);

– нормативні акти, що визначають порядок провадження господарської діяльності (Цивільний кодекс України [7]; Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних

осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [8]; Закон України «Про акціонерні товариства» [9]; «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [10]; «Про публічні закупівлі» [11], «Про електронні документи та електронний документообіг» [12]; «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [13]; «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [14] тощо);

– нормативні акти у сфері фінансового та державного контролю (Закон України «Про захист економічної конкуренції» [15]; «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [16]; «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [17]);

– акти, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (Кримінальний кодекс України [18]);

– акти, що регламентують процесуальний порядок проведення досудового розслідування, фіксації доказів, взаємодії уповноважених органів та застосування спеціальних знань (Кримінальний процесуальний кодекс України [19]; Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [20]; «Про судову експертизу» [21]; Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [22]; Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [23]).

– нормативно-правові акти, що визначають статус та компетенцію окремих органів досудового розслідування (Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» [24]; «Про Національну поліцію» [25]; «Про Службу безпеки України» [26]; «Про Національне антикорупційне бюро України» [27]; «Про Державне бюро розслідувань» [28]).

Конституція України забезпечує верховенство права, захист прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на власність, а також встановлює обов'язок держави щодо боротьби з економічними злочинами. Конституція визначає основи правопорядку, що є фундаментом для розробки галузевих законів і норм.

Базою формування правового середовища здійснення підприємницької діяльності є Конституція України (статті 42, 43), в якій закріплено право кожної людини на вільне використання своїх здібностей і майна для підприємницької діяльності [3]. А саме поняття та зміст підприємницької діяльності закріплено чинним законодавством, хоча в чинному законодавстві використовуються й інші терміни.

Щодо міжнародних актів у сфері правового регулювання протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності, то з позиції окремих науковців їх можна поділити на три групи: 1) акти, які визначають загальноправові принципи забезпечення здійснення господарської діяльності (Загальна декларація прав людини [29]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [30]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [31]; тощо); 2) міжнародні договори України, положення яких визначають безпосередні напрямки протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності, в тому числі на міжнародному рівні (Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [32]; Міжнародна конвенція щодо боротьби з підбрюкою грошових знаків [33]; тощо); 3) двосторонні угоди, укладені Україною з іншими державами, в тому числі з метою здійснення протидії правопорушенням у сфері господарської діяльності (Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно [34]; Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна [35], тощо) [36, с. 60-61].

Окрім загальних норм, у сфері господарської діяльності важливими є й галузеві нормативно-правові акти, які встановлюють спеціальні вимоги та правила для певних видів діяльності. До прикладу, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» регламентує правила ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначає порядок отримання ліцензій та відповідальність за порушення ліцензійних умов, у тому числі використання підроблених документів, тощо.

Сучасними правовими актами формується вітчизняна система економічних і фінансових стимулів, що гарантують необхідну підтримку різним категоріям суб'єктів господарювання, встановлюються загальні правила їх діяльності в умовах національної ринкової економіки,

вводяться в дію певні перепони, що перешкоджають криміналізації добросовісного підприємництва і встановлюються заходи захисту суб'єктів господарювання від зовнішнього негативного впливу, у тому числі від незаконних дій з боку представників органів влади, їх упередженого ставлення та перешкоджання за їх допомогою здійснювати господарювання діяльність на ринку виробництва і продажу товарів та послуг.

Формування відповідного правового середовища дозволяє врегулювати економічні відносини у сфері розвитку вітчизняного господарювання на різних етапах: починаючи з моменту реєстрації фізичних та юридичних осіб як суб'єктів господарювання, ліцензування предмету їх законної діяльності, і закінчуючи процедурою банкрутства і припинення їх існування.

На сьогодні в Україні проходить трансформація системи правового регулювання господарських відносин. Поряд із втратою чинності Господарського кодексу України було прийнято Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [8]. Закон має на меті врегулювати перехідний період для юридичних осіб певних організаційно-правових форм (здебільшого державних і комунальних підприємств), щоб забезпечити поступове їх перетворення в корпоративні структури (товариства), а також привести правову систему у відповідність з Цивільним кодексом України. Крім того, із прийняттям вказаного нормативно-правового акту запроваджується перехідний період, протягом якого підприємства, що знаходяться в державній або комунальній власності повинні бути перетворені на господарські товариства (наприклад, ТОВ або АТ).

Основні положення закону передбачають корпоратизація державних та комунальних підприємств. Усі державні та комунальні унітарні підприємства мають бути трансформовані в акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю. Цей підхід відповідає міжнародним стандартам і сприяє залученню інвестицій. Для комунальних підприємств корпоратизація має гнучкий характер, дозволяючи громадам самостійно визначати доцільність трансформації.

Закон передбачає фінансову прозорість та звітність. Відповідно до положень Закону, державні підприємства зобов'язані публікувати фінансові звіти, що сприятиме громадському контролю та прозорості управління. Для непідприємницьких активів, які не підлягають приватизації, вводиться механізм узурфрукту. Це забезпечить їхнє раціональне використання під наглядом держави [8].

Закон також чітко врегулює перехідний період. Положеннями законодавчого акту передбачається збереження діяльності комунальних підприємств у перехідний період, а також гармонізацію норм із законами «Про місцеве самоврядування» та Цивільним кодексом, щоб уникнути прогалин після втрати чинності Господарського кодексу України, який скасовується і який був прийнятий у 2003 році на противагу проєвропейському Цивільному кодексу. При цьому деякі положення Господарського кодексу України зберігають свою чинність у цьому Законі та будуть діяти впродовж перехідного періоду [37].

Аналізуючи положення розгляданого Закону слід виокремити його позитивні сторони та ризики, пов'язані з його прийняттям.

Так, серед позитивних аспектів ми виділяємо: 1) сучасний корпоративний підхід, тобто перетворення державних/комунальних підприємств в АТ або ТОВ відповідає міжнародній практиці й модернізує форму управління державною власністю, що в свою чергу може підвищити ефективність, залучити інвесторів і зменшити корупційні ризики; 2) забезпечення прозорості та контролю майна означає, що використання електронних процедур («Прозорро», публічні звіти) значно підвищить відкритість операцій, що знижує можливості для непрозорих маніпуляцій з активами держави; 3) покращення правової визначеності, зокрема перехід до цивільно-правових форм (оренда, управління) замість старих господарських справ відання/оперативного управління, що створює більш зрозумілі і «ринкові» правові конструкції; 4) зниження фінансового тиску на бізнес, особливо оборонні підприємства – завдяки зменшенню штрафних санкцій за прострочку закон може полегшити фінансове становище виконавців оборонних контрактів, стимулювати вчасне, але стабільне виконання зобов'язань; 5) гнучкість для громад означає, що комунальні підприємства можуть обирати, чи трансформуватися, що дає громадам більший ступінь самовизначення у виборі форми власності та управління підприємствами.

В свою чергу слід констатувати про наявність ризиків, що пов'язано із застосуванням зазначеного Закону в умовах правової трансформації та воєнного стану, зокрема: ускладнення ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб, що проходить реорганізаційні процедури; формування прогалин у нормативному регулюванні під час зміни організаційно-правових форм; потенційні маніпуляції з корпоративними правами та майновими активами в період дії спеціальних процедур перехідного періоду; а також ризики використання спрощених

механізмів реорганізації для ухилення від фінансового контролю або відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності.

Розглянемо більш детально вказані ризики, та їх вплив на розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

1. Ризики у сфері ідентифікації та прозорості корпоративної структури. Одним із ключових викликів є можливе ускладнення ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб, що перебувають у процесі реорганізації або зміни організаційно-правової форми. Перехідні процедури передбачають спрощені механізми подання окремих відомостей, тимчасове відтермінування розкриття даних або зміни у складі документів, що подаються до державних реєстрів.

Це створює додаткові можливості для вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, таких як: маніпуляції з інформацією про бенефіціарів; тимчасове «вікно непрозорості», що дозволяє приховати реальних контролерів бізнесу; використання офшорних структур чи номінальних власників; ускладнення належної перевірки КУС для банків та інших суб'єктів фінансового моніторингу. Такі ризики безпосередньо впливають на здатність правоохоронних органів швидко й ефективно встановлювати фактичних організаторів злочинних схем у сфері господарської діяльності.

2. Ризики, пов'язані з маніпуляціями корпоративними правами та активами. Спеціальні перехідні процедури створюють умови, за яких злочинні групи можуть використовувати реорганізацію, злиття, поділ або перетворення юридичних осіб як інструменти: виведення активів перед початком кримінального провадження; переміщення майна між пов'язаними суб'єктами через фіктивні угоди; створення нових юридичних осіб для продовження протиправної діяльності; розриву ланцюгів відповідальності, коли первинна юридична особа припиняє діяльність до притягнення її посадових осіб до відповідальності. Особливо небезпечним є використання перехідного періоду для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через складні корпоративні комбінації та зміни власників.

3. Нормативні прогалини та регулятивні колізії. Дія Закону у перехідний період супроводжується: неузгодженістю його положень з Цивільним кодексом України та Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»; колізіями з антикорупційним законодавством, зокрема щодо обов'язку своєчасного внесення інформації про структуру власності; відсутністю чітких процедур моніторингу реорганізованих юридичних осіб. Усе це створює нормативну невизначеність, яку можуть використовувати злочинні угруповання для уникнення фінансового контролю чи маніпуляції корпоративними правами.

4. Ризики зниження ефективності державного фінансового контролю. Перехідний період у роботі юридичних осіб може ускладнювати: проведення планових та позапланових перевірок; належну оцінку фінансової звітності; виявлення порушень у бюджетній, податковій та інвестиційній сферах. Особливо проблемним є обмежений доступ контролюючих органів до документів юридичних осіб у стані реорганізації, що збільшує кількість випадків штучного банкрутства, приховування заборгованостей, заниження доходів та ухилення від оподаткування.

Такі фактори здатні створювати додаткові виклики для правоохоронних органів, насамперед у частині забезпечення належної доказової бази щодо кримінальних правопорушень економічного спрямування, запобігання легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та недопущення використання механізмів корпоративної перебудови як способу маскуванню незаконної діяльності.

Крім того, аналізуючи розглядуваний Закон вважаємо за доцільне запропонувати внести доповнення до ч. 1 ст. 2 Закону, яка визначає зміст поняття «господарська діяльність» та викласти в такій редакції: «господарська діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва та обігу матеріальних, фінансових, інформаційних і цифрових ресурсів, спрямована на створення, реалізацію продукції, виконання робіт, надання послуг або управління активами, що мають вартісний характер і цінову визначеність».

Запропоновані зміни аргументовані необхідністю адаптації законодавчої дефініції «господарської діяльності» до сучасних умов економічного розвитку, включно з цифровізацією, змінами корпоративного законодавства та вимогами євроінтеграції. Уточнене визначення забезпечує правову визначеність, усуває прогалини, що виникли після скасування Господарського кодексу України, та створює підґрунтя для коректної кваліфікації правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема пов'язаних з підrobкою документів.

Окреме місце в системі правового господарської діяльності займають законодавчі акти у сфері здійснення державного фінансового контролю. Система державного контролю в Україні пройшла складний шлях формування з досить частими перейменуваннями контролюючих органів [38, с. 47-87]. Органи досудового розслідування найчастіше отримують матеріали про економічні кримінальні правопорушення від підрозділів Державної аудиторської служби України (далі – Держаудитслужба), Державної фіскальної служби України (ДФС) та Державної служби фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг). Держаудитслужба є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю і відповідно до Положення про Державну аудиторську службу України [38], здійснює оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів суб'єктами господарювання державного сектору економіки. У разі встановлення порушень законодавства, за які передбачено кримінальну відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь підрозділи Держаудитслужби передають в установленому порядку правоохоронним органам матеріали за результатами державного фінансового контролю.

Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» становить базовий нормативний акт, що визначає організаційно-правові принципи, форми, види та інструменти державного фінансового контролю. Його положення формують правову основу діяльності органів держави, спрямованої на забезпечення цільового, ефективного та законного використання державних ресурсів, що безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки держави й опосередковано на превенцію кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності [16].

У контексті воєнного стану та відновлення економіки України роль державного фінансового контролю набуває особливої ваги. Закон встановлює єдині правила контролю за рухом коштів державного та місцевих бюджетів, державного майна, фінансових ресурсів державних підприємств, що є критично важливим для мінімізації ризиків корупції, розкрадання та нецільового використання публічних коштів. Ефективний державний фінансовий контроль, у розумінні закону, має подвійне значення: превентивне – запобігання правопорушенням, пов'язаним з бюджетними коштами та державними активами; правозастосовче – виявлення порушень, що можуть містити ознаки кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, з подальшим інформуванням правоохоронних органів.

Закон визначає систему органів, що здійснюють державний фінансовий контроль. Ключовим органом відповідно до чинної редакції є Державна аудиторська служба України, а також інші суб'єкти, уповноважені на такі функції (Рахункова палата, НБУ, Мінфін та ін.) [16].

Важливо підкреслити, що закон істотно розширив аналітичні повноваження Держаудитслужби, дозволивши їй використовувати індикатори ризиків та автоматизовані інформаційні системи, що підвищує ефективність виявлення порушень у господарській сфері. Ним встановлено такі основні форми фінансового контролю: державний фінансовий аудит, спрямований на оцінку ефективності діяльності суб'єкта; ревізія, що має на меті встановлення фактів порушення законодавства та фінансової дисципліни; інспектування, яке передбачає перевірку окремих операцій; моніторинг закупівель (розширений у 2025 році); перевірка державних інвестиційних проєктів.

Законом унормовано механізми передачі матеріалів ревізій та аудитів до БЕБ, НАБУ, СБУ, органів Національної поліції, що забезпечує своєчасне реагування на кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. Окремо визначено обов'язковість інформування правоохоронних органів у разі виявлення ознак кримінальних правопорушень; право Держаудитслужби брати участь у перевірці матеріалів у межах кримінального провадження; можливість надання спеціалістів та експертної допомоги слідчим [16].

Таким чином, закон формує інституційний зв'язок між системою фінансового контролю та системою кримінальної юстиції, що суттєво підвищує спроможність держави виявляти кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності.

Кримінальний кодекс України встановлює матеріально-правові засади кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, зокрема пов'язані із підrobкою документів, визначаючи їх правову природу, суспільну небезпечність та межі кримінально-правового впливу. Саме КК України окреслює, які діяння визнаються злочинами чи кримінальними проступками, встановлює їх кваліфікуючі ознаки, характеризує об'єкт посягання та визначає види і межі покарання. Скасування Господарського кодексу України не створює прямої необхідності негайного внесення змін до Кримінального кодексу України, оскільки ККУ не містить норм, які безпосередньо базуються на ГКУ.

Проте перехід до нових підходів регулювання господарської діяльності, закріплених у Законі «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», потребує термінологічного та концептуального узгодження кримінального законодавства з оновленою системою понять, таких як: «господарська діяльність», «суб'єкт господарювання», «документ у сфері господарської діяльності», «підприємницька діяльність», «юридична особа» та її організаційно-правова форма тощо. Таке узгодження сприятиме правовій визначеності, уніфікації правозастосування та запобіганню колізіям при кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Наступною групою норм, є правові акти, які визначають процесуальний порядок розслідування таких кримінальних правопорушень. КПК України встановлює систему процесуальних правил, які забезпечують законність, послідовність та ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підркобою документів. Передусім він визначає процесуальний порядок виявлення, фіксації, збирання, оцінки та використання доказів, встановлює перелік і зміст слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також умови їх застосування. Крім того, Кодекс також регламентує підслідність кримінальних правопорушень та розмежує компетенцію органів досудового розслідування, що має особливе значення у справах, де підробка документів поєднана зі складними фінансовими операціями чи заволодінням активами.

Сучасна економічна діяльність в Україні, особливо після скасування Господарського кодексу та запровадження нової законодавчої парадигми у сфері регулювання суб'єктів господарювання, характеризується переважанням електронного документообігу. На сьогодні документообіг у сфері господарської діяльності здійснюється у цифровій, а не паперовій формі, шляхом використання системи електронного документообігу (СЕДО). Проте процесуальні норми КПК України досі орієнтовані переважно на роботу з паперовими документами та фізичними носіями, що не відповідає реальній практиці розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підркобою документів, у зв'язку з чим виникає ризик втрати автентичності при копіюванні або перезapisі цифрових даних. У зарубіжних державах (США, Німеччина, Франція, Естонія) участь експерта-криміналіста або технічного спеціаліста є обов'язковою при огляді та копіюванні електронних документів, що забезпечує їх цілісність та збереження автентичності.

Крім того, в КПК України відсутнє нормативне зобов'язання залучати відповідних спеціалістів при вилученні документів, що знаходяться на цифрових носіях, що призводить до помилок та недопустимості доказів у суді. Суди України неодноразово визнавали електронні документи недопустимими доказами через відсутність підтвердження їх автентичності, зокрема через ненадання хеш-ідентифікаторів або відсутність спеціаліста при їх копіюванні [40].

Ми погоджуємося з думкою С. С. Хижняка, який зазначає, що у порівнянні із оглядом традиційних документів огляд електронних документів є більш об'ємною та складнішою процесуальною дією, яка вимагає використання спеціальних знань, технічних засобів та програмного забезпечення, необхідності залучати спеціалістів для пошуку електронних доказів та їх вилучення під час кримінального провадження [42, с. 84]. Як зазначають Ю. М. Чорноус та О. Л. Дульський, за вказаних умов техніко-криміналістичні засоби, прийоми й методи застосовують за наявності правових підстав: що передбачено законом або не суперечить йому [41, с. 55], відповідно до міжнародних та європейських стандартів [40, с. 9]

З огляду на зазначене пропонується внести доповнення до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема в частині доповнення ч. 2 статті 237 КПК України новими абзацами: «Огляд документів, що зберігаються в інформаційно-комунікаційних системах, проводиться з обов'язковим залученням спеціаліста у сфері інформаційних технологій або судового експерта-криміналіста.

Під час огляду документів, що зберігаються в інформаційно-комунікаційних системах, має забезпечуватися їх автентичність, цілісність і можливість подальшої верифікації шляхом застосування технологій хешування або створення електронного підпису та/чи електронної печатки.

Також пропонуємо ч. 5 статті 237 КПК України після слів «вилучення лише речей і документів» доповнити словами: «у тому числі документів, що зберігаються в інформаційно-комунікаційних системах, які копіюються або зберігаються з фіксацією цифрового ідентифікатора», та доповнити ч. 8 ст. 237 КПК України, яка повинна врегулювати питання тимчасового доступу до цифрових носіїв таким «У разі якщо огляд документів вимагає доступу до віддалених електронних систем (у тому числі хмарних сховищ), слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити

копіювання відповідних даних із дотриманням вимог про нерозголошення комерційної таємниці, використовуючи сертифіковані засоби фіксації даних».

Окремо слід розглянути закони, що визначають статус та компетенцію окремих органів досудового розслідування: Бюро економічної безпеки України,

Національної поліції України, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань.

Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», визначає БЕБ як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, основним завданням якого є протидія кримінальним правопорушенням у сфері економіки шляхом здійснення правоохоронної, аналітичної, економічної, інформаційної та інших функцій [24].

Відповідно до ст. 4 Закону до основних завдань Бюро економічної безпеки України віднесено: 1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; 7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [24].

Крім того, проаналізувавши ст. 8 Закону ми виділили основні напрями діяльності БЕБ, який відповідно до покладених на нього завдань здійснює:

– аналітичну діяльність, спрямовану на виявлення та оцінку ризиків у сфері економічної безпеки держави, прогнозування тенденцій розвитку тіньових процесів, схем ухилення від оподаткування та інших форм протиправної діяльності у сфері господарських відносин;

– збирання, узагальнення та аналіз інформації щодо кримінальних правопорушень економічного характеру, що надходять від державних органів, суб'єктів господарювання, фінансових установ та міжнародних партнерів, а також формування відповідних інформаційно-аналітичних продуктів для потреб правоохоронної та державної політики;

– оперативні-розшукові заходи, передбачені кримінальним процесуальним законодавством, з метою виявлення організованих схем завдання збитків державному бюджету, незаконного використання публічних фінансів, діяльності «конвертаційних центрів», фіктивних підприємств і транснаціональних економічних злочинних угруповань;

– досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ, включно із злочинами у сфері бюджетної, податкової, митної, фінансової, банківської та корпоративної систем, а також у сфері обігу піддакцизних товарів і публічних закупівель;

– моніторинг фінансових операцій та економічних процесів, що можуть містити ознаки протиправної діяльності, у взаємодії з Державною податковою службою, Державною митною службою, НБУ, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та іншими суб'єктами державного фінансового контролю;

– ініціювання та участь у міжнародному співробітництві, спрямованому на обмін інформацією, спільні розслідування та впровадження найкращих практик протидії економічним злочинам, зокрема у рамках співпраці з Європолем, Інтерполом, FATF та іншими міжнародними структурами;

– розроблення пропозицій щодо удосконалення державної політики у сфері економічної безпеки, включно з ініціюванням змін до законодавства, нормативних актів та механізмів міжвладної взаємодії;

– забезпечення захисту економічних інтересів держави під час реалізації пріоритетних галузевих, оборонних, інфраструктурних та інвестиційних проєктів, особливо в умовах воєнного стану та поствоєнного відновлення;

– проведення експертно-аналітичної оцінки схем руху фінансових потоків, матеріальних ресурсів та активів, як у внутрішньому економічному середовищі, так і в транснаціональному вимірі;

– здійснення заходів щодо відшкодування завданих державі збитків, у тому числі шляхом арешту майна, встановлення бенефіціарних власників активів, припинення незаконних фінансово-господарських операцій та ініціювання стягнення коштів у судовому порядку [24].

Окрім БЕБ розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності віднесено до компетенції слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України, НАБУ розслідує економічні злочини лише у випадках, коли вони мають корупційний характер та пов'язані з посадовими особами, віднесеними до ст. 45 КК України та ч. 5 ст. 216 КПК України, слідчі органи безпеки, у разі коли такі злочини становлять загрозу економічній безпеці держави, загрозу критичній інфраструктурі, пов'язані з фінансуванням тероризму або діяльністю держави-агресора, ДБР здійснює розслідування господарських злочинів у разі, якщо їх учинено службовими особами, які є працівниками правоохоронних органів, є військовослужбовцями, належать до категорій, визначених у ст. 216 КПК України [19].

Сьогодні міжнародні стандарти ЄС і FATF (Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) вимагають від держав створення інтегрованих механізмів взаємодії фінансової розвідки, контролюючих та правоохоронних органів. відсутній єдиний нормативний акт, який би комплексно регламентував взаємодію правоохоронних та контролюючих органів під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Чинні механізми координації мають фрагментарний характер, містяться в окремих інструкціях, положеннях та міжвідомчих угодах, що не забезпечує уніфікованого порядку передачі оперативної, аналітичної чи доказової інформації, не встановлює єдиних стандартів документування цифрових даних, а також не врегульовує питання захисту інформації з обмеженим доступом і комерційної таємниці.

На нашу думку, запровадження спільного наказу Національної поліції, НАБУ, БЕБ, ДБР та контролюючих органів забезпечить уніфікацію процедур виявлення, документування й аналізу економічних злочинів, стандартизацію доступу до цифрових даних і підвищення доказового значення зібраної інформації, що в цілому посилить економічну безпеку України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Висновки. Таким чином, дослідження правових засад розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підrobкою документів, дозволяє сформулювати низку узагальнень та пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності досудового розслідування. Передусім встановлено, що нормативно-правове забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підrobкою документів охоплює як загальні норми кримінального та кримінально-процесуального права, так і спеціальні акти, що регламентують документообіг, фінансово-господарську діяльність, державний контроль і порядок функціонування окремих секторів економіки, та включає в себе окремі групи актів, зокрема: акти, що визначають загальні засади забезпечення економічної безпеки та здійснення підприємницької діяльності; міжнародні акти, на підставі яких здійснюється правове регулювання у сфері господарської діяльності; нормативні акти, що визначають порядок провадження господарської діяльності; нормативні акти у сфері фінансового та державного контролю; акти, що встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності; акти, що регламентують процесуальний порядок проведення досудового розслідування, фіксації доказів, взаємодії уповноважених органів та застосування спеціальних знань; нормативно-правові акти, що визначають статус та компетенцію окремих органів досудового розслідування.

Трансформація економічного законодавства України, пов'язана зі скасуванням Господарського кодексу України та прийняттям Закону «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», актуалізує потребу в уточненні низки понять і правових категорій, що використовуються у Кримінальному кодексі та Кримінальному процесуальному кодексі України.

Отже, підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підrobкою документів, потребує комплексного оновлення нормативно-правових засад. Запропоновані зміни сприятимуть усуненню прогалин у правовому регулюванні, формуванню єдиного підходу до роботи з цифровими доказами, підсиленню міжвідомчої координації та загальному зміцненню системи економічної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах, організаціях, за видами економічної діяльності. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/>

pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizacijah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2.

2. Тихонова О. В. Фінансова безпека України: кримінально-правові та кримінологічні основи : монограф. Дніпропетровськ, 2015. 483 с.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: міжнародний документ від 08.11.1990. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 304.

5. Міжнародна конвенція щодо боротьби з підробкою грошових знаків: міжнародний документ від 20.04.1929 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_589.

6. Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств: міжнародний документ від 26.07.1995. Офіційний вісник Європейських Співтовариств від 27.11.1995. 1995 р., С 316 стор. 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-95#Text.

7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435- IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

8. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб. Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>.

9. Про акціонерні товариства. Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>.

10. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.

11. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

12. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.

13. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги. Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

14. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

15. Про захист економічної конкуренції. Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.

16. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні. Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>.

17. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 06.12.2019 № 361 - IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

18. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

19. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

20. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

21. Про судову експертизу. Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

22. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

23. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні і розслідування: наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

24. Про Бюро економічної безпеки України. Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

25. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
26. Про Службу безпеки України. Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
27. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
28. Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
29. Загальна декларація з прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948. Урядовий кур'єр. 2008. № 232.
30. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2013. № 6.
31. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнародний документ від 16.12.1966. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2002. № 2.
32. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: міжнародний документ від 08.11.1990. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 304.
33. Міжнародна конвенція щодо боротьби з підробкою грошових знаків: міжнародний документ від 20.04.1929 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_589.
34. Конвенція між Україною і Канадою про уникнення подвійного оподаткування та попередження ухилень від сплати податків стосовно доходів і майна: міжнародний документ від 04.03.1996. Офіційний вісник України. 2008. № 7. Ст. 188. 127.
35. Конвенція між Україною і Королівством Нідерландів про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно доходів і майна: міжнародний документ від 24.10.1995. Офіційний вісник України. 2008. № 6. Ст. 172. 128. Конвенція між Урядом України і Урядом Французької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно: міжнародний документ від 30.01.1997. Офіційний вісник України. 2010. № 19. Ст. 838.
36. Сугак О. В. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері господарської діяльності. Дис.. канд..юрид..наук. Суми. 2020. 238 с.
37. Парламент ухвалив Закон про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/257481.html?utm_source=chatgpt.com.
38. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики. дис...доктора економ. наук. Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАНУ. Львів. 2015. 530 с.
39. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#n2>.
40. Постанова КГС ВС від 21.06.2023 у справі №916/3027/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045>.
40. Черноус Ю., Дульський О. Міжнародні та європейські стандарти криміналістичного забезпечення кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. / [редкол.: С. Чернявський (голов. ред.) та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. – Т. 14, № 1. С.9-19. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/1.2024.09>
41. Черноус Ю.М. Дульський О.Л. Особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження у змагальному кримінальному процесі. *Південноукраїнський правничий часопис*. Випуск № 2, 2025. С. 51-58. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2025.2.9>
42. Хижняк С.С. Особливості огляду електронних документів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Держава та регіони. Серія Право*. 2017. № 4 (58). С. 80-85.

Дата першого надходження статті до видання: 09.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025